

REVISOR #18

Revisor verschijnt mede dankzij een subsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Uitgegeven door De Bezige Bij in opdracht van Stichting De Revisor.

Redactie: Thomas Heerma van Voss, Bernke Klein Zandvoort, Jan van Mersbergen, Daan Stoffelsen.

Copyright © 2018 de auteurs
Voor overname kunt u zich wenden tot Uitgeverij De Bezige Bij, Van Miereveldstraat 1, 1071 DW Amsterdam.

Omslagontwerp Eline Kentie
Logo-ontwerp Moker Ontwerp
Vormgeving binnenwerk Aard Bakker
Druk Bariet, Steenwijk

ISBN 978 94 031 0880 3
NUR 324

debezigebij.nl
revisor.nl

abonnement: revisor.nl/lidworden

INHOUD

Sanneke van Hassel	<i>Nederzettingen</i>	3
Donald Ray Pollock	<i>Leven</i>	9
Merijn de Boer	<i>Wafelbakker</i>	11
marwin vos	<i>Gedichten</i>	22
Jente Posthuma	<i>Ik ben de hond</i>	25
Jan van Mersbergen	<i>Boven de Hema</i>	32
Simone Atangana Bekono	<i>Bellen en handvatten</i>	40
Klaas Knooihuizen	<i>Familiebezoek</i>	43
Robin Kramer	<i>Wij wonen hier ook</i>	48
Lucas Hirsch	<i>Gedichten</i>	51
Runa Svetlikova	<i>Gedichten</i>	53
Vincent Merjenberg	<i>Het water</i>	56

Redactioneel

Daan Stoffelsen

Een verademing. Een feestje. Want Theater, Natuur, Verbeelding aan de Macht, Opstand, Vriendschap, Leugens, alsjeblieft, deze maand, deze week geen thema. Een themaloos nummer geeft lucht en vrijheid voor literatuur als de werkelijkheid: een chaos opgeknipt in gedichten en verhalen om na te vertellen.

U kent de vertellers. Dag lieve Sanneke, Jan, goed je te zien, ha Merijn, mister Pollock, nice to meet you. U leert ze steeds beter kennen. Dag Jente, Robin, Lucas! Of u ontmoet ze hier voor het eerst. Welkom Klaas, Simone, Runa, Vincent.

Als het feest is, dan zonder blokjes kaas en huismerkbiert, zonder franje maar mét rafels: het leven zoals het is. En de dood, zo-

als hij najlt. Want wie thema's zoekt, vindt ze, in 'het slippende leven' (Lucas Hirsch). Of in 'in de stad is weer een vrouw verkracht' (marwin vos). Of in drie sloten op de deur. In eenzaamheid, de grote gemene deeler van de literatuur. In drie langere verhalen, van Merijn de Boer, Jan van Mersbergen en Vincent Merjenberg vergaat je het lachen gaandeweg. Nee, *Revisor* is geen gezelligheidsdier. De lucifers zijn opgebrand. Maar we bewaren ze, want de taal smeult na en vlamt weer op, 64 pagina's lang. Laat dit redactioneel uw persoonlijke uitnodiging zijn voor de afterparty, vier met ons de literatuur, kaderloos, in een stille, donkere stad.

Nederzettingen

Sanneke van Hassel

Het was alweer het einde van de middag, mensen fietsten naar huis met hun kinderen achterop, auto's joegen voorbij. November, vroeg donker. Zelf ging ik van huis om nog wat te werken. Ik wilde het eerste hoofdstuk herschrijven, over de rivierduinen, de plekken waar het begonnen was, waar de eerste sporen van mensen in onze nu dichtbevolkte regio gevonden waren. De ginkgo's staken geel af tegen de donkerende lucht. Een groot deel van het blad lag al op de grond. Over een tapijt van hartvormige bladeren liep ik de straat uit. Thuis had ik er een fossiel van, het lag op de vensterbank.

In het metrostation voerde de roltrap een stroom mensen omhoog. Naar het centrum was het maar een paar haltes. In de metro stond ik tussen de winterjassen, gebogen hoofden staken uit bontkragen, op hun scherpjes vroegen mensen hun geliefden of ze zuurkool wilden eten of hutspot, legden vast waar ze elkaar zouden ontmoeten.

Bij Blaak stapte ik uit en liep de lege markt over. Links was de Markthal, daar had onze laatste grote opgraving plaatsgevonden. Op de markt waren nieuwe klinkers aangebracht en plantenvakken met betonnen bielzen eromheen. Ook waren er gaten gegraven voor bomen. Ik miste de lege, stenen vlakke. De nieuwe bakstenen knusheid paste me niet. Zou jij de grote grijze vlakke van de markt ook missen? Ik denk dat je de leegte minder goedkende dan ik. Bij jou was er altijd leven in huis, kinderstemmen, soms even verstomd door lawaaiige tekenfilms. 's Nachts het ademen van vier mensen onder een dak.

En zo dacht ik weer aan jou en aan je leven aan de andere kant van de stad. En ik dacht over wat jij nu aan het doen was, je kinderen halen, nog even snel de supermarkt in, of zou je al staan te koken, met een biertje. Je dronk vast een flesje bier bij het koken, of vergiste ik me, nam je een glas wijn, een spa rood? Ik kende je huiselijke gewoonten niet. Ik wist alleen hoe je lachte in cafés en soms zwijgend naar me staarde, een beetje verschrikt, alsof je je afvroeg wat je met me aan moest en hoelang dit nog zou duren. Hoe je verder zou leven als onze samenwerking over twee maanden afgelopen was. *Tussen nederzetting en wereldstad* heette het boek waaraan we werkten. Het zwaartepunt lag in de veertiende eeuw. Nadat Rotta overstroomd was werd

er in 1270 een dam gebouwd. Zo'n beetje waar ik nu liep hadden aan weerszijden van de rivier kleine terpen met boerderijen gestaan. In 1340 kreeg Rotterdam stadsrechten en ontstond de middeleeuwse nieuwbouwwijk waarvan wij een aantal erven hadden opgegraven.

Het moest een publieksboek worden. Ik was vrijgesteld van mijn andere werkzaamheden. De dienst vertrouwde erop dat ik dit boek zelfstandig zou kunnen schrijven en in simpele bewoordingen zou kunnen vertellen wat archeologen deden, zonder alle details en complexiteiten. Diep in hun onderzoeken, waren mijn collega's blij dat ik het op me wilde nemen: het aan de man brengen van ons werk, het zichtbaar maken.

En dus werkte ik nu al ruim driekwart jaar onzichtbaar met jou. Uren brachten we samen achter de computer door, overlegden we via telefoon of e-mail en spraken we af in de stad.

De bibliotheek verlichtte het donkere plein. Hij zou nog een paar uur open zijn en het zou rustig zijn, veel rustiger dan overdag. Ik ging door de draaideuren. Door de hal liepen de laatste scholieren. Thuis zouden ze hun tas neergooien en vragen wat ze vandaag te eten kregen, net als ik twintig jaar geleden. Bij het levensgrote schaakbord was het druk. Mannen, gehuld in hun zwijgen. Een vriend had me verteld dat het gokkers waren, die op de partijen grote sommen geld inzetten. Ik keek naar het rondhangend volk en kon me er weinig bij voorstellen, de precisie van de denksport gecombineerd met de overmoed van het gokken. Ik zag goedkope jassen, plastic zakken, een kalend mannetje schreef iets op een briefje. Sloten gokkers schriftelijke overeenkomsten?

Van wat er tussen ons was, lag niets vast.

Wat het boek betreft ging het zo: ik schreef de tekst, zo goed en kwaad als ik dat kon, en jij verzorgde het ontwerp. Omdat jij een groot beeldscherm had ging ik meestal naar jouw studio. Hoe vaak was ik daar wel niet geweest de afgelopen maanden? De laatste keer was om de dikte van het papier te bepalen. Je had een stalenboek uit de kast gepakt. En ik keek naar je handen die door het boek dwaalden, die mij lieten voelen aan papiersoorten, van ragfijn tot perkamentachtig. We namen overal de tijd voor. Uit zorgvuldigheid, zeiden we.

Mijn handen waren ruwer, van al die jaren buiten had ik werkhanden gekregen. Ik houd van veldwerk, tot en met het 's avonds de klei van mijn schoenen afbikken. Ook binnen, bij het onderzoek van het materiaal, werkte ik met mijn handen, ik voelde de dikte van potscherven, of ze van de buik of de hals van een kruik kwamen. Ik hield ervan om mijn ogen te sluiten en

te voelen, een munt, een scherf, de rand van een rieten mand.

Jouw handen heb ik maar één keer aangeraakt. Ik zat naast je en wees iets aan op het scherm en ineens was daar jouw hand, op die van mij.

‘Bedoel je hier, waar deze afbeelding dit tekstvak raakt?’ Je stem, zacht, met een lichte trilling.

Je werkte vaak thuis. Iedereen kwam daar. Je vrouw hield van drukte, iedereen mocht altijd blijven eten, dat wist ik van vrienden die een dochter in de klas hadden bij jouw zootje. Ik hoorde vaak over borrels en etentjes, maar ik werd nooit door jullie uitgenodigd, hoewel wij elkaar soms twee keer per week zagen en het altijd goed was, gezellig, nuttig, warm.

Uit het feit dat je me nooit thuis uitnodigde, meende ik op te kunnen maken hoeveel ik voor je betekende. Mij bij je gezin toelaten kon niet. Ik begreep dat. Onze zorgvuldig opgebouwde levens mochten niet ontsporen.

Ook ik had jou nooit in mijn appartement uitgenodigd. Al had ik makkelijk kunnen zeggen dat het handig was om een keer samen afbeeldingen te selecteren uit de boeken die ik voor ons boek mijn huis had binnengesleept.

Nu heb ik altijd een voorkeur gehad voor dingen die niet gebeuren.

Niet van de hoge duikplank af springen, niet nog even meegaan voor een laatste biertje, niet dat goede gesprek afmaken, maar als bij toverslag, met een kwinkslag ontsnappen. Ook aan jou zou ik ontsnappen. Ik zou wel moeten.

In de bibliotheek ging ik naar de eerste verdieping. In de krantenzaal zaten nog een paar mensen over een krant gebogen, *Hürriyet*, *Algemeen Dagblad*, *The Times*. Hadden ze expres de reisboeken ernaast geplaatst? De dagelijkse misère naast de optimistische omslagen van de reisgidsen. Hongersnood in Jemen versus de magische lemen flats van Saaba, Parijs als politiestaat naast de Eiffeltoren.

In het midden zigzagden de roltrappen omhoog. Bij de Taalstraat waren de tafels leeg, op dit uur waren er weinig vrijwilligers om Nederlands te oefenen met nieuwe landgenoten. Bij de Jongerenvloer ernaast was ook niemand. Ik ging omhoog, naar de derde. Ik zat vaak bij de Rotterdamcollectie, ook als ik er geen boeken van nodig had. Het was een bescheiden verzameling, het meeste stond in depot. De stad vanuit vele perspectieven, het opbouwwerk, de bouw van de spoortunnel, de haven, de jaren van Fortuyn en ook enkele publicaties van ons, uit de serie *Ontdek*, Archeologie in de stad.

Op de roltrap keek ik op mijn telefoon. Rond deze tijd was er vrijwel nooit een bericht van jou. ’s Avonds sowieso minder, hoewel, eens in de zoveel weken was er ineens een explosie van berichtjes. Ik vermoed dat je vrouw er

dan niet was. Je begon over werk en dan vroeg je hoe het ging, of wat ik aan het doen was, of je stuurde een grappig bedoelde foto van de kattenbak, of van een vloer bezaaid met Duplo. Vaak gevolgd door een vraag – een uitnodiging om iets te zeggen. Over je vrouw had je het nooit. Op de foto's waren nooit kinderen afgebeeld. Ook de namen van je kinderen meed je, alle drie. Je had het over 'de kinderen' of over 'de elfjarige'. Maar je appte wel: 'We gaan morgen naar het strand' en dan wist ik wie er bij die 'we' hoorden. Jij en je vrouw gingen vaak samen naar concerten, dat zag ik op Facebook. En zo leerde ik haar naam kennen, Micheline heette ze. Een mooie naam. Ze stond ook altijd mooi op de foto's die je van haar plaatste. Met dik blond haar en een beetje een droeve lach. Ze was gedistingeerder dan ik, ze verdiende vast ook meer. Ze kon mooie schoenen kopen en elke maand haar wenkbrauwen laten epilieren.

De afdeling kinderboeken, waar overdag ouders met hun kinderen kroepen, was leeg. Toen ik klein was ging ik naar een klein filiaal aan de zuidkant van de stad. Oude rekken, versleten tapijt – ik zag kasten vol boeken. Zou het er nog zijn? Veel filialen waren wegbezuinigd. Eens in de drie weken zeurde ik aan mijn moeders hoofd tot ze me ernaartoe reed. Zouden dat soort kinderen nog bestaan? Had ik altijd meer op papier en in de grond geleefd dan in het echt? En wat voor jongen was jij geweest? Je was tien jaar ouder dan ik en we hadden andere muziek geluisterd, andere televisie gekeken, de vette jaren negentig anders beleefd.

Een tijd lang geloofde ik dat we sprakeloze zielsverwanten waren, een tijd maakte ik mezelf wijs dat we beste vrienden zouden worden, later fantaseerde ik erover dat ik met je naar bed ging. Fantasie die niet meer gevoed wordt stopt vanzelf.

Wat er tussen ons ook was, je werd een deel van mijn leven.

Doordat we buiten het boek zo weinig deelden was er nog van alles mogelijk. Ik zou je de liefde kunnen verklaren. Ik zou je kunnen meenemen naar het strand, of op zakenreis. Maar ook zou ik er zo weer mee kunnen stoppen. En jij ook. Een paar keer waren we wat gaan drinken, in een café vlak bij jouw studio. Meestal rond lunchtijd maar vorige week had je pas over zes-zen naar huis gebeld dat je wat later was. 'Ik heb iets niet af,' zei je. En toen nam je me mee naar een café. Schaamteloos. Maar na één biertje sprong je even schaamteloos weer op. Je moest naar huis, zei je. Mijn glas was pas halfleeg. Ik zag het niet aankomen, raakte in paniek en brandde mijn mond aan een bitterbal.

Daarna was het weekend. Afkoelperiode, net als de schoolvakanties, dan

was jij minder beschikbaar en kwam er alleen af en toe een e-mail.

Naast de historische tijdschriften stond een lege tafel. Op de paars fluwelen bank er tegenover zat een zwerver een stripboek te lezen, zijn kapotte schoenen naast de gouden leeuwenpoten. Elke verdieping telde een of twee huiselijke objecten. Een tafel met een Perzisch tapijt erop afgedrukt. Een houten meubel waarop je kon liggen.

Telkens hees de zwerver het stripboek omhoog. Niet in slaap vallen, dan werd hij eruit gesmeten. Naast hem ging een lotgenoot zitten, die de biografie van Hitler in het midden opensloeg.

Ik zette mijn laptop aan en kortte het stukje over het rivierduin onder Rotterdam Centraal in. Er waren houtskoolresten gevonden van 5500 jaar voor Christus. Ik moest me tot de belangrijkste informatie beperken en zo snel mogelijk naar de bouwput van de Markthal gaan. Ik beschreef de voorwerpen die we er hadden gevonden, vertelde aan wie ze mogelijkerwijs hadden toebehoord. Ik was een eind op weg. Een studiegenoot las nu de laatste versie. Ze zou wel even moeten slikken bij de gefingeerde delen over haringverkoopster Aaltje en tingieter Gerrit.

Toen ik van mijn scherm opkeek zag ik dat de zwerver in slaap was gevallen. Ik hoestte. Verschrikt opende hij zijn ogen en ik lachte naar hem. Dit had ik aan jou willen vertellen, aan jou alleen, achter je verlichte scherm. Het is goed zo, zou ik tegen je zeggen en dan zou ik je aanraken, mijn hand op je arm, verder niets. Je zou gewoon verder kunnen lezen, of achter je computer een nieuwe variant van het achterflap ontwerpen.

Om half acht werd er omgeroepen dat de bibliotheek ging sluiten. Ik stopte mijn spullen in mijn tas en nam de lift. Ik was niet alleen. Tegenover mij stond een oudere heer die de zinnen van een jonge Russische vrouw verbeterde.

‘Nee, Svetlana, het is de lift, we nemen *de* lift – niet het lift – dat is gemakkelijker dan lopen.’

‘Ge-mak-ke-lij-ker’. Even was haar glimlach weg.

Samen met de zwervers ging ik de draaideur door. Zij liepen druk prattend naar rechts. Ik twijfelde. Ik wilde niet naar huis. Het stoffige fossiel op de vensterbank.

De Markthal was nog helemaal verlicht. Na de stampvolle opening waar we met de hele dienst aanwezig waren geweest, was ik er nooit meer naartoe gegaan. Waarom eigenlijk niet? Ik stak het plein over en ging er naar binnen. Langs de kroketten en de donuts en de notenbarretjes, de sushi en de tapas en de gegrilde beenham, langs de bonbons en de broodjes vis, naar

het midden van de hal, waar de roltrappen waren.

Hier kon ik omlaag, onder de grond, mijn plek, dicht bij het bodemarchief, dat onze dienst vijf jaar terug flink had omgewoeld. Feitelijk hadden we maar een beperkt deel gedaan, wie weet wat er in de omliggende percelen te vinden zou zijn.

Langs de roltrappen waren teksten met wapenfeiten afgedrukt, of gebeurtenissen die men anno 2014 als wapenfeiten zag. Ik daalde af naar het verleden. 1968 JOSEPHINE BAKER DANST IN DE DOELEN, 1870 DE ROTTE WORDT GEDEMPT, 1340 ROTTERDAM KRIJGT STADSRECHTEN.

Ik kon niet verder dan min vier. Door een glazen schuifdeur beplakt met gekleurd folie liep ik naar de vitrine die aan de roltrap grensde. Om mij heen een vrijwel lege parkeergarage. De meeste mensen reden niet graag naar min vier. WESTNIEUWLAND, EEN MIDDELEEUWSE NIEUWBOUWWIJK.

Mijn ogen gingen langs de voorwerpen die we hadden gevonden, voorzichtig hadden betast, schoon gekwast, opgepoetst. Een puntig, kreukelig schoentje, een gebarsten kruik, de resten van een mand, een benen boetnaald om vissersnetten te repareren, de oudste klomp.

Wat ik het liefste wilde zien stond vlak voor me.

Een tinnen serviesje. Uit de bek van de graafmachine gezeefd. Een bordje zo groot als mijn pink, een kruikje en een kapotte schotel met een kookpotje op een driepoot. Huisraad op kinderformaat. In gedachten maakte ik het schoon, onderzocht de legering, opende de database, voegde het toe aan de collectie tinnen miniaturen, uit de 15de tot de 19de eeuw. Niet direct van nut. Mooi om naar te kijken, mee te spelen, in je hand te houden. Om te bezitten.

De parkeergarage was felverlicht.

Ik maakte een foto om naar jou te sturen, later op de avond.

Of niet.

Over anderhalve maand ging het boek naar de drukker. Over twee maanden ging het naar de binder. We bestonden in wat we achterlieten. We bestonden in wat we verkozen niet te doen. We konden vrienden worden.

Leven

Donald Ray Pollock

VERTALING LUC DE ROOY

Randy was alweer door zijn peuken heen, en hij trok het niet langer. Godverdomme niet een van hen had nog een baan; en nu was in het voorjaar ook nog moeder overleden en zat hij, de oudste, met verantwoordelijkheden opgezadeld die te hoog voor hem gegrepen waren, tering ja. Hij bleef eigenlijk de hele tijd in bed als er niets te roken was, maar ook dat werd een kwelling na een paar dagen, om als een zweterige homp zwammen tussen de vieze lakens te blijven liggen. Er was op wat oud brood en een pot mayonaise na ook niets meer te vreten in huis, maar toch wisten zijn twee waarde-loze zoons genoeg bijeen te bietsen om met hun vriendinnen *black tar* te kunnen spuiten, waarna ze stuiptrekkend en kwijlend als een hond op het grote bed ineenzakten, terwijl het kind van een van hen vanuit een wieg in de hoek toekeek en leerde.

Zijn jongere broer Wesley was inmiddels vel over been, maar Randy was het spuugzat om voor hem te zorgen, en dus gaf hij de arme stakker steeds meer medicijnen om het lege gevoel in diens maag het zwijgen op te leggen. De laatste keer dat Wesley een vreetkick had gekregen, had hij op koffiefilters en reclamefolders liggen kauwen, en niemand in huis wilde dat nog eens meemaken. Hij had zo ongeveer hun vingers eraf gebeten toen ze hem probeerden te stoppen. En alsof dat allemaal nog niet genoeg was, stond de winter in Ohio ook alweer voor de deur en lag er geen flintertje kool meer onder de veranda achter het huis. Soms kon Randy zich alleen maar afvragen of zijn moeder echt zo ziek was geweest toen ze definitief afscheid had genomen.

Het was afschuwelijk, erger dan de dood, erger dan welke keer ook dat zijn ex-vrouw Janice 's avonds de deur achter zich dicht had getrokken en de volgende dag pas was teruggekeerd, en Randy deed zijn best niet over die shit na te denken, probeerde zich de zomer te herinneren dat hij haar had leren kennen, toen hij nog jong was en in Meade in de springverenfabriek werkte en een tijdje in een rode Camaro had gereden en er constant *Frampton Comes Alive!* uit zijn autoradiootje had geschald. Hij kende haar pas een

uur, damn, misschien nog niet eens, en hij nakte haar al op de achterbank in haar reet, in de berm langs River Road; het maanlicht viel gefilterd door de wasem aan de binnenkant van het autoraampje naar binnen en veranderde hen allebei in lijkbleke, zwetende geesten. En zij maar 'Do You Feel Like We Do' zingen, welk teringliedje er ook uit de speakers klonk, en de avond erop was hij wéér bij haar om zichzelf er nog iets meer quasi van te overtuigen dat hij verliefd was, en binnen een paar maanden zat er een kind van hem in haar, alsof het niets was. Jezus Christus, en dan te bedenken dat het de beste dagen waren geweest die hij ooit had gehad. Hij had zo voor Wesley kunnen doorgaan, die met een waterhoofdje was geboren.

De hele ochtend dacht hij over haar, de ex, na, en liet diezelfde gestoorde rit nog maar weer eens de revue passeren, met de goede herinneringen die altijd weer eindigden in slechte shit, tot hij ten slotte van de bank opstond, zijn schoenen aantrok, naar een van de huizen aan de overzijde van de straat liep en vroeg of hij de telefoon even mocht gebruiken. Hij belde Janice in de stad waar ze zeer gerieflijk met iemand samenwoonde over wie ze beweerde dat het een echte vent was en Randy liet haar weten dat iemand, welke klootzak dan ook, misschien wel die smeerlap van een echte vent over wie ze het altijd had, hem wat sigaretten moest komen brengen, dat hij al een week zonder peuken zat en dat hij het nu echt niet meer trok. Het waren ook háár kinderen, zei hij, die bietsende junks daar in dat ouwe huis dat zijn moeder hem en zijn halvegare broer had nagelaten, en die maar wat rondhingen met bloederige gaten in hun armen en hun waardeloze vriendinnen en die krijsende baby en waarom kon zij niet een beetje bijspringen? Ze hing op terwijl hij nog aan het woord was, maar een paar uur later stopte ze twee pakjes Marlboro in zijn brievenbus, en de hele bende dromde samen in de woonkamer en rookte ze in minder dan drie uur op en Randy zocht zijn bed weer op en besloot dat hij nooit meer zou opstaan, al deed hij dat de volgende dag om twee uur 's middags toch. Tegen die tijd was het brood weg en had iemand de pot mayonaise de hele nacht open laten staan en rook het er naar rotte eieren; en hij stond bij het keukenraam met tranen in zijn ogen terwijl hij toekeek hoe de eerste sneeuw van het jaar begon te vallen en hoopte dat iemand hen allemaal om zeep zou helpen, tot de laatste teringlijer aan toe.

Wafelbakker

Merijn de Boer

Hij zat in de tuin toen er een rouwenvelop werd bezorgd. De postbode bleef staan en maakte een praatje, terwijl Ole wilde weten wie er dood was.

Tante Katinka? Zou kunnen. De tachtig al gepasseerd, diabetes en een rollator.

‘Ja, het zou inderdaad weleens kunnen gaan regenen. Moet je nog langs veel adressen?’

Zijn neef Simon? Bij hem was een jaar geleden darmkanker gediagnosticeerd, maar de behandeling was dacht hij goed gegaan. Toch niet?

‘Nog twee. Maar het kost me zeker een kwartier om thuis te komen.’ De postbode had een markante hoge stem. Hij droeg een groen petje achterstevoren, zodat hij niet alleen jongensachtig klonk maar er ook zo uitzag.

Ole liep in gedachten al zijn vrienden en familieleden langs maar er zaten weinig kanshebbers tussen. De meesten waren gezond en nog niet bejaard. Maar de dood kon als een verrassing komen. Het kon iedereen zijn.

De postbode sprong op zijn fiets. Ole wipte de envelop open. Hij staarde een tijdje verbaasd naar de merkwaardige advertentie.

‘Hallo,’ stond er plompverloren. En na een witregel: ‘Ik ben dood. Opgeruimd staat netjes, denk je misschien. Zo niet, dan ben je welkom op mijn uitvaart.’

Er volgden het adres van een crematorium, een datum en een aanvangstijd.

Helemaal onderaan zijn naam, voluit: Markus Waldemar Wafelbakker. Hij was nog geen twee dagen dood.

*

Ole parkeerde zijn Kia Picanto op de opvallend lege parkeerplaats. Nog altijd snapte hij niet waarom hij een rouwkaart had gekregen. Ole en Markus hadden elkaar in de afgelopen drie jaar niet meer gezien of gesproken. En hij kon zich eigenlijk niet voorstellen dat Wafelbakker wilde dat hij hier was.

De rijen lege parkeervakken waren een pijnlijk gezicht. Al die mensen hadden blijkbaar gedacht: opgeruimd staat netjes.

Maar hij was een half uur te vroeg, misschien kwamen er nog bezoekers. Om de tijd te doden liep hij weg van het crematorium in de richting van een klein bos. Een zandpad leidde naar een meertje waar een golden retriever in en uit draafde. Een vrouw in een trenchcoat gooide telkens een smerige tennisbal in het water. Ole stak een sigaartje op en keek naar de dravende hond tot de dertig minuten voorbij waren.

*

Ieder mens is wel bekend met het fenomeen van de onbeantwoorde liefde, maar weinigen kennen de antipool ervan: onbeantwoorde *haat*.

Ole kreeg ermee te maken op de dag dat hij was gaan werken voor de firma Kraus. Theoretisch gezien zou hij denken dat het niet mogelijk was, onbeantwoorde haat. Als iemand je haatte, en hij of zij verborg dat niet, dan ging je diegene onherroepelijk terughaten. Al was het maar omdat je eigenliefde in het geding kwam.

Maar de theorie strookte niet met zijn ervaring.

Ole was langdurig gehaat. Tien jaar lang, vijf dagen in de week, vakanties en feestdagen uitgezonderd. Alleen 's avonds en 's nachts ging hij ongehaat door het leven. Van 's ochtends vroeg tot het einde van de middag onderging hij de haat met een mengeling van ongemak en onbegrip.

Hij werd gehaat door de man die zo dadelijk verbrand zou worden.

*

Oles vrouw noemde Wafelbakker vroeger altijd 'Bassie'. Zijn oranjerode haar leek nooit in contact te komen met een kam. Het leek wel een pruik.

De ene dag was de haat groter dan de andere. Ole merkte het meteen als het mis was. Hun bureaus stonden in dezelfde kamer en ze moesten de hele dag door over van alles en nog wat overleg plegen. Wafelbakker begon een uur eerder met werken, dus hij was er altijd al als Ole binnenkwam. Die hoefde de kamer maar in te stappen of hij voelde al aan de sfeer dat hij die dag flink gehaat ging worden. Zo opgewekt mogelijk zei hij 'goedemorgen'. Wafelbakker wierp hem een vuile blik toe, zei niks terug of antwoordde: 'Ik weet niet wat er goed aan is.' Als ze noodgedwongen met elkaar moesten praten, voelde Ole hoeveel krachtinspanning het Markus kostte om oogcontact te maken. Over het algemeen keek hij dan ook naar de poot van de stoel waar Ole op zat, of naar de muur achter hem. Dan voelde hij hoe Wa-

felbakkers blik nog net zijn oor schampte. Soms keek hij zelfs in het luchtledige rechts van hem terwijl Ole links zat. En iedere mededeling – die eerder als een commando klonk – sloot hij af met Oles naam. Het was behoorlijk onprettig om die telkens zo vijandig uit Markus' mond te horen klinken.

In de avond, en een enkele keer wel tot diep in de nacht, peinsde hij over wat hij verkeerd kon hebben gedaan. Wat de reden voor de opgelaaide haat kon zijn. En hoewel hij nooit een goede reden kon bedenken, voelde hij zich merkwaardig genoeg toch schuldig. Een van zijn daden, of algemener: iets in zijn wezen, maakte Wafelbakker blijkbaar ongelukkig.

Ole zag er steeds meer tegenop om naar kantoor te gaan. Als hij 's ochtends in de trein zat, dan voelde hij hoe prettig het was om daar ongehaat en onbekommerd een beetje naar buiten te turen. Maar dan kwam hij op het werk en betrad hij weer het domein van de haat. Hij durfde nauwelijks nog iets te doen of zeggen, bang dat Markus' afkeer erdoor gevoed zou worden.

Natuurlijk, er werkten nog meer mensen voor Kraus, maar die zaten allemaal op een andere kamer. En gezien hun nauwe samenwerking kon hij niet ergens anders in het gebouw gaan zitten.

Ole sprak erover met zijn vrouw, die hem adviseerde om een andere baan te zoeken. Er waren zoveel mensen, zei ze, die iets anders gingen doen omdat ze niet overweg konden met een collega. Maar Ole vond dat laf en bovendien wilde hij het mysterie oplossen: hij wilde weten waarom Wafelbakker hem zo haatte. Of liever gezegd: hij wilde weten waarom zijn persoonlijkheid zoveel afkeer bij een medemens kon oproepen.

*

Toen hij uit het bos kwam, reed er een gele Nissan de parkeerplaats op. Toch nog een extra bezoeker, dacht Ole. Maar de Nissan keerde en reed weer het terrein af.

Hij wandelde in de richting van de poort van het crematorium, waar twee kraaien in lange zwarte jassen de gasten verwelkomden.

Ole liep naar binnen. Achter zijn rug sloten de uitvaartbegeleiders de poort.

In de hal stonden zo'n vijftien mensen.

Een vrouw van begin vijftig – Ole schatte haar een paar jaar ouder dan Wafelbakker – kwam naar hem toe.

'Ole!' riep ze hartelijk. 'Ontzettend fijn dat je bent gekomen. We waren al bang dat je er niet zou zijn. Dat had Markus heel erg gevonden.'

Ze spreekt over hem alsof hij er nog is, dacht Ole. Hij schudde haar de hand en noemde zijn voor- en achternaam, ook al wist ze blijkbaar al hoe hij heette.

‘Machteld. De zus van Markus,’ zei ze.

Geen rood haar, wel rode nagels. Bestond daar gaan etiquette voor? Was het niet ongepast om met zulke feestelijke nagels afscheid te nemen van je broer?

‘Gecondoleerd. Markus en ik waren collega’s...’

‘O, ik weet wie je bent, hoor.’

Hij wilde iets terugzeggen, maar ze liep al door naar iemand anders.

Hij zocht maar vond onder de wachtende aanwezigen geen enkele andere collega van toen. Hoe was dat mogelijk? Zijn vroegere kantoorgenoten waren stuk voor stuk trouwe, lieve mensen, die ongetwijfeld graag afscheid hadden genomen. Want zij hadden wel met Wafelbakker kunnen opschieten.

Ole herinnerde zich de eerste keer dat hij zijn boze collega had zien lachen. Hij liep door de gang van het kantoor en passeerde Markus, die met de boekhouder een praatje stond te maken. Hij zag Ole niet aankomen. Wafelbakker sloeg de cententeller amicaal op de schouder en liet een ongeremde, daverende lach horen (de boekhouder vertelde altijd semigeslaagde en tamelijk seksistische moppen). Het was vervreemdend om te constateren dat Wafelbakker er schijnbaar wel toe in staat was: hartelijk zijn tegenover een medemens. Midden in zijn lach zag hij Ole. Zijn vrolijkheid verdween onmiddellijk en hij kreeg weer diezelfde vertrouwde boosaardige blik in zijn ogen. ‘Zeg Anton, ik moet weer eens aan het werk...’ Hij liep aapachtig naar hun kamer en knalde de deur achter zich dicht.

De zaal ging open. Terwijl Ole met de anderen mee naar binnen schuifelde, bemerkte hij een zekere teleurstelling. Hij had zich verheugd op het weerzien van enkele oud-collega’s (alhoewel niet per se de boekhouder).

*

In die tien jaar was hij één keer bij Wafelbakker thuis geweest. Om iets af te geven. Hij wist nagenoeg niks van Markus’ leven buiten kantooruren. Alleen via collega’s hoorde Ole zo nu en dan het een en ander. Dat hij zijn vakanties doorbracht in de Oekraïne bijvoorbeeld. Aan de kust van de Zwarte Zee was een camping en daar ging hij ieder jaar vier weken naartoe. De reden: het bier kostte er geen knoop. In de campingwinkel kon hij halveliters

krijgen voor nog geen tien cent. Hij ging altijd alleen op vakantie.

Als Ole en zijn vrouw in de zomer op reis waren, en hij zat op een Peruaanse lama, of ze wandelden een Polynesisch eiland rond, dan dacht hij wel eens aan Markus. Hoe hij voor zijn tent met zijn halveliter naar de Zwarte Zee zat te kijken.

Hij woonde tot Oles verrassing in een charmante jarendertigwoning. Boven de voordeur bevonden zich rode en gele glas-in-loodramen. De tuin was verzorgd en zag eruit alsof erover was nagedacht. Het woonkamerraam bood zicht op smaakvolle kunst aan de wand en op de vensterbank bevonden zich twee aandoenlijke bronzen sculpturen. Een rank ezeltje en een muis die op twee poten stond.

Wafelbakker deelde deze woning met een sterk geurende en ietwat onzindelijke hond.

Hij deed open in een trainingspak. Niet omdat hij net had hardgelopen. Het was de kleding die hij droeg als hij thuis was, begreep Ole meteen. Onderaan vertoonden zich twee witte sokken in lompe pantoffels. Hij had Wafelbakker sindsdien altijd anders bekeken. Hij wist nu dat hij zijn dagelijkse kloffie (meestal een 'pantalon', geen 'broek', met daarboven een trui met roos op de schouders) onmiddellijk verruilde voor dit rood-gele trainingspak als hij na zijn werk thuiskwam.

*

Voor het podium stond de kist. Het hout was walnootbruin en er lag geen enkel boeket op. Ole wilde al plaatsnemen op een stoel ergens achterin toen Machteld naar hem toe kwam.

'Nee, niet daar gaan zitten, Ole,' riep ze. 'Ik heb een plekje voor je op de eerste rij.' Ze pakte zijn bovenarm en trok hem mild dwingend mee naar voren.

'Dit moet een vergissing zijn,' zei hij. 'Ik denk echt niet dat Markus wilde dat ik...'

'O zeker wel. Geloof me nu maar.' Ze dirigeerde hem naar een stoel in het midden van de voorste rij, tussen twee andere mannen in.

'Hoe is Markus eigenlijk gestorven?'

'Euthanasie,' antwoordde ze. 'Hij had er gewoon geen zin meer in.'

'Maar was hij ziek dan?'

'Weet je dat niet? Markus was al zijn hele leven ziek.'

Hij wilde doorvragen maar ze liep alweer weg. Hij begroette zijn twee buurmannen.

‘Weet u welke ziekte Markus had,’ vroeg hij aan de man links van hem. Hij had een smerige spijkerbroek aan en op de grond tussen zijn benen lag een rugtas met daaraan een knuffelbeertje.

‘Geen idee,’ antwoordde hij. ‘Ik heb Markus al decennia niet gezien. We waren klasgenoten. Peter Koudstaal.’ Hij stak zijn hand uit.

‘Ole Boogerd.’

De man had een akelige mondgeur dus hij wendde zich tot de man op rechts. Die droeg net als Ole een pak en een zwarte das. ‘Weet u aan welke ziekte Markus leed?’

‘Ik moet eerlijk zeggen dat ik dat ook niet weet. Ik weet wel dat hij regelmatig naar het ziekenhuis moest. Markus en ik waren burenen.’

Ole draaide zich om, omdat er nog iemand binnenkwam. Hij herkende de vrouw in de trenchcoat. De hond die hij eerder door het water had zien draven liep met haar mee in de richting van de kist. Ze maakte de riem los en zei ‘spring’. De golden retriever sprong op de kist en bleef daar even onzeker staan. ‘Lig,’ zei de vrouw. De hond gehoorzaamde, met zijn bek naar voren op het hout. Er lag een intense droefheid besloten in de ogen van het beest.

Dit – zij het geregisseerd – blijk van liefde van een hond voor zijn overleden baas miste zijn uitwerking niet. Alle aanwezigen keken geroerd naar de golden retriever.

Dit moest de hond zijn die hij jaren geleden bij Wafelbakker thuis had gezien.

Voor het eerst voelde Ole een zekere ontroering bij het overlijden van zijn voormalige collega. Ze hadden toch maar jarenlang met elkaar samengewerkt. En nu mocht hij op de eerste rij bij diens uitvaart zitten.

★

Op een dag had hij het gewoon maar gevraagd. Wafelbakker was al de hele dag buitengewoon vijandig geweest. Ole probeerde te werken maar kon zich moeilijk concentreren, omdat hij zich alleen maar afvroeg: wat is er toch? Wat heb ik verkeerd gedaan?

Hij keek Markus aan en vroeg: ‘Haat je mij?’

Wafelbakker reageerde alsof hij door een hommel in zijn neus was gestoken. Geërgerd keek hij op, ontweek Oles blik maar bedacht zich. Voor het eerst in al die jaren keek Markus hem recht in de ogen. Zijn boze blik verdween en hij antwoordde: ‘Welnee! Hoe kom je daarbij? Ik vind je juist een enorm geschikte kerel.’

De rest van de dag en ook de volgende dag glimlachte hij met enige regelmaat naar Ole. Dit leek hem helemaal geen moeite te kosten en het kwam niet geveinsd over. Maar in de loop van de week begon hij steeds een beetje minder te glimlachen. En vanaf de week daarna keek hij weer alleen maar boos naar Ole.

*

Een van de uitvaartbegeleiders klonk naar het spreekgestoelte en heette de nabestaanden welkom. Ze daalde weer af, terwijl uit de boxen ‘Dido’s Lament’ van Purcell klonk.

Ole vroeg zich af of hij zich al die jaren misschien vergist had. Kon het zijn dat hij Wafelbakker gevoelens had toegedicht die hij helemaal niet had gehad? Was het allemaal een kwestie van projectie geweest? Ingebeelde haat, gevolg van misschien wel een negatief zelfbeeld?

Hij herinnerde zich de wc op zijn oude kantoor, die zich vlak naast Oles en Markus’ kamer bevond. Ole poepte al sinds jaar en dag tussen tien uur en half elf ’s ochtends. Zijn darmen waren buitengewoon stipt en het viel ze niet aan te leren om hun taak op een ander tijdstip te volbrengen. Als hij de bestekamer verliet (een kleine en ongeventileerde ruimte met een houten wc-bril en een barst in de marmeren vloer) schaamde hij zich voor de geur die hij had achtergelaten. Hij was altijd bang dat juist op dat moment een collega door de gang zou lopen, wat gelukkig nooit gebeurde. Hij liep terug naar zijn bureau en hervatte zijn werk. Alsof ze het zo hadden afgesproken, stond Wafelbakker precies op dat moment op en ging naar de wc. Ole hoorde hoe het haakje in het oog aan de deur viel. Vervolgens klapte de wc-bril met een harde tik op de pot.

Ole snapte er niets van. Als hij hem zo haatte, waarom ging hij dan telkens in zijn stank zitten? Zijn eigen ervaring was dat je de strontlucht van je dierbaren veel beter verdraagt dan die van vreemden. Sterker nog: dat de poeplucht van iemand die je niet mag haast ondraaglijk is.

Kon het zijn, bedacht Ole terwijl de muziek was afgelopen en Machteld naar het podium liep, dat Wafelbakker al die jaren verliefd op me was? Hij had geen idee van Wafelbakkers geaardheid. Zou hij homoseksueel zijn geweest? En kon hij dat niet van zichzelf verdragen, waardoor hij degene die hij begeerde juist hatelijk bejegende?

Machteld stond inmiddels achter het kathedier. Ze vouwde enkele papieren open en nam de tijd om een slok water te nemen.

Ole realiseerde zich dat Markus evenzogoed frigide kon zijn geweest. Hij kon zich eigenlijk niet voorstellen dat hij seksuele verlangens had gehad. Het gegeven dat iemand het liefst in zijn eentje aan de Zwarte Zee zat te zuipen, viel moeilijk te rijmen met een bruisend lichamelijk leven. Aan de andere kant: als hem nu werd verteld dat Wafelbakker zich bij leven liet afranselen in slecht verlichte sm-kelders, dan zou hem dat ook niet enorm verbazen.

Hij visualiseerde Wafelbakker in een dergelijke kelder, vastgebonden aan kettingen en gekleed in zijn geliefde, openhangende trainingspak, terwijl een zweep herhaaldelijk landde op zijn borst. Het zou kunnen.

*

In de loop der jaren had Ole een manier gevonden om Wafelbakkers haat te bestrijden. Niet door hem terug te haten, maar door hem louter vriendelijk en hartelijk tegemoet te treden. Aanvankelijk leek dit Wafelbakker te ontregelen. Vervolgens leek het zijn haat alleen maar te verdiepen. En ten slotte was het de modus vivendi: Wafelbakker haatte hem en Ole deed alsof hij hier niets van merkte.

Zodoende vijzelde hij zijn eigenwaarde weer een beetje op. Hij vond het eervol van zichzelf dat hij zo edelmoedig met Wafelbakkers rancune omging.

Nadat Ole uiteindelijk toch was vertrokken bij Kraus, had hij nog een tijdje contact gehouden met sommige oud-collega's. Zo hoorde hij dat Wafelbakker nog geen twee maanden na hem de firma had verlaten. Hij was niet van baan gewisseld zoals Ole. Hij was gewoon gestopt met werken.

*

‘Mijn broer heeft mij op zijn sterfbed gevraagd om vandaag de volgende brief aan jullie voor te lezen.’ Ze liet een pauze vallen en kuchte even. ‘Hallo allemaal,’ zei ze met een net iets lagere stem. ‘Ik heb zelf altijd een hartgrondige hekel gehad aan dit soort bijeenkomsten, en ik kan me niet voorstellen dat jullie hier voor jullie plezier zitten. Wat me bovendien altijd verbaasd heeft, is de gewoonte om bij begrafenissen en crematies over de overledene te praten, terwijl juist hij of zij daar niks van meekrijgt. Nog raarder vind ik dat er mensen zijn die de kist toespreken, alsof ze echt denken dat degene

die daarin ligt luistert. Neem van mij aan: ik hoor helemaal niets meer.

Vandaag zijn de rollen omgedraaid. Tegen sommigen van jullie wil ik nog een laatste woord richten. Ten eerste: Machteld, dank voor het voorlezen.'

Ze pauzeerde. Kwam er nog meer? Nee. Meer had hij blijkbaar niet tegen zijn zus te zeggen.

'Dan Walter Wafelbakker,' hernam ze. 'Het enige wezen dat mij enig plezier in dit leven heeft gegeven.' Machteld keek even naar de golden retriever. Er werden allerlei avonturen gememoreerd die hond en baas samen hadden beleefd. Ole werd er een beetje treurig van. De genegenheid die Wafelbakker voor zijn hond had gevoeld, maakte zo schrijnend duidelijk dat hij deze intimiteit niet met een mens had gedeeld. Hij dacht aan wat zijn broer een keer had gezegd over een (sociaal enigszins beperkt) nichtje met een hartstochtelijke passie voor een paard: 'Als het met mensen niet lukt, kun je het altijd nog met dieren proberen.'

*

Na de ode aan Walter sloeg Machteld een wat hardere toon aan. Toegesprokene was nu de man die naast hem zat, Peter Koudstaal. 'Ik wil dat je weet,' las Machteld voor, 'dat je mijn leven hebt geruïneerd. Ik heb de afgelopen decennia een "sterflijst" bijgehouden van mensen die ik het liefste dood zou willen. De rangorde verschilde nogal eens maar je hebt altijd op één gestaan. Je hebt me vanaf de eerste schooldag dwarsgezet, gepest, uitgescholden en belachelijk gemaakt vanwege mijn rode haar. Ik heb je mijn leven lang verkeersongelukken toegewenst. Ik was maar wat graag op je begrafenis geweest, maar helaas was ikzelf eerder de pineut. Je was mijn grootste vijand en ik hoop dat je nog een lang en ongelukkig leven zult leiden.'

Machteld nam een slokje water.

'Dan de nummer vier van mijn sterflijst: mijn buurman Allard. Ja, Allard, daar zit je dan. Met je kuttekop. Weet je —'

Peter Koudstaal stond plotseling op, graaide naar zijn tas met het beertje en liep met een rood hoofd de zaal uit. Nadat de deur van de zaal weer dicht was, ging Machteld verder: 'Met je kuttekop,' zei ze voor een tweede keer. Ze articuleerde heel helder. 'Ik heb jarenlang in de tuin naar je lulverhalen geluisterd en ondertussen dacht ik altijd: wat een enorme debiel, die Allard.'

Machteld vertoonde geen enkele emotie tijdens het voorlezen. Ze had de tekst duidelijk vaak gerepeteerd.

Ole draaide zich om en peilde de reacties van de andere aanwezigen. De

meesten keken beschaamd naar de vloer, alsof ze medeverantwoordelijk waren voor deze karaktermoord. Ondertussen werd het Ole niet duidelijk wat Allard precies had misdaan, behalve dat hij blijkbaar saaie verhalen vertelde.

De verbale slachting van Allard kwam ten einde. Bij wijze van dienstmededeling vertelde Machteld dat de nummers drie en vijf van Markus' sterflijs helaas absent waren. 'We gaan nu eerst naar een stukje muziek luisteren. Daarna zal nog één iemand worden toegesproken. En dan besluiten we deze bijeenkomst.' Er werd geen gewag gemaakt van een receptie na afloop.

Faurés 'Requiem' werd opgezet. Allard keek verdwaasd voor zich uit. Hij leek nog niet te bevatten wat er zojuist was gebeurd.

Ole twijfelde of hij moest blijven zitten of weggaan.

Machteld liep weer naar het podium. Ze leek hem even verontschuldiging aan te kijken en begon toen te spreken.

*

'Dan mijn goede collega Ole, met wie ik tien jaar lang in dezelfde ruimte heb gebivakkeerd. Ik realiseerde mij, Ole, dat ik met geen enkel ander mens zoveel tijd heb doorgebracht – mijn ouders zaliger uitgezonderd. En ik weet wel dat ik niet altijd even makkelijk was, Ole. Ik ben nu eenmaal – ik bedoel: ik wás nu eenmaal – iemand met een gebruiksaanwijzing, zoals mijn moeder altijd zei. En hoewel ook jij regelmatig op mijn sterflijs hebt gestaan, denk ik dat we elkaar toch zeer dicht genaderd zijn. Ik heb veel over je gedroomd, over ons samen, en dan beleefden we de gekste avonturen. We waren ridders die een draak moesten verslaan. Of we lagen naakt te rollebollen in een weiland. En hoe luimig dat soort dromen ook waren, overdag dienden we ernstig en zonder grollen ons werk te doen, Ole. En dat deden we. Tjongejonge, als ik denk aan al het werk dat we samen verzet hebben. Geen berg was voor ons te hoog! Toen je na tien jaar wegging bij de firma, ben ik misschien niet openhartig geweest. Ik heb gehuild, Ole, ik heb nachtenlang gehuild. Omdat het over was, de tijd van ons samen. En toen jij ook nog eens werd vervangen door iemand die volgens mij niet eens tot tien kon tellen, ben ik er ook mee genokt, Ole. Ben niet een maand maar twee maanden naar de Oekraïne gegaan, samen met Walter, want die kon ik niet zo lang bij Machteld, bij mij dus, droppen.'

De toespraak ging nog even voort. Markus stond stil bij allerlei werktechnische kwesties, die voor de overige aanwezigen waarschijnlijk niet goed te vol-